

OBRA D'EN PAU VILA A BOGOTÀ COM A DIRECTOR DEL «GIMNASIO MODERNO»

per MIQUEL FORNAGUERA B.
Ex-Professor del «Gimnasio Moderno»

Edat d'Or de la Pedagogia Catalana

Abans d'endinsar-me en la narració de les tasques d'En Pau Vila a Colòmbia, crec convenient situar-lo, vola volant, a Barcelona a la primera quinzena del nostre segle. Catalunya vivia, en aquells anys, moguda per un estol de jovent abrandat en problemes culturals. En el món de la Pedagogia la inquietud surava per l'espai amb el nom d'ESCOLA NOVA. La nostra terra va jugar-hi un paper remarcable.

* * *

Situat el nostre Pau Vila en el temps i en l'espai, entrarem a fer un esbós de la seva obra com a pedagog madur al «Gimnasio Moderno», institució privada, a Bogotà.

La inquietud per l'Escola Nova era europea. Un jove colombià, estudiant durant uns anys per Europa, va sentir-se atret per aquell corrent. Abans de retornar al seu país va passar-se unes setmanes a Madrid per entrar en contacte amb la «Institución Libre de Enseñanza» i relacionar-se amb els capdavanters d'aquella obra renovadora dels Giners de los Ríos, Cossíos, Altamiras, etc.

Aquell colombià, Agustín Nieto Caballero, reuní un grup de pares que volien pels seus fills una millor escola i es llançaren a fundar una institució, el «Gimnasio Moderno» existent avui encara, que fou el planter revolucionari del món pedagògic a Colòmbia. Per ell va entrar l'Escola Nova en aquell llunyà país i d'ell han sortit un eixam de «GIMNASIOS», encara que el fet és que d'aquell esperit sols en tenen el nom.

L'ESCOLA s'obrí el 1914. En acabar el curs varen constatar que els plans somniats no s'havien realitzat; els calia cercar un professor estranger i per consell de l'alacantí Altamira, varen cridar En Pau Vila. Veritablement, aquest era l'home indicat per a dur a bon terme aquella obra. El nostre ex-teixidor sabadellenc es trobava en el moment àlgid de maduresa i d'idealitat, avalat per l'ex-

periència assolida amb la seva «HORACIANA», el seu pas com a director del «Nou Mont d'Or» i enriquit per un any que féu a la Institució d'En Claparède i Bovet, a Suïssa.

Era per ell un engrescament el passar al Nou Món com a peoner de la «Escola Nova». El fer feina, de bo de bo, ha estat tota la vida el seu lema. Home de cor i d'ideals, té una empena i una capacitat de treball envejable, que conserva fins ara que fa els seus 90 anys.

Ja tenim doncs el futur director del «Gimnasio» embarcant-se en el moll de Barcelona el febrer de 1915, amb tot l'equip pedagògic, acompanyat per l'esposa, els dos fillons i la Srta. Flora González, ex-alumna seva de l'«Horaciana» en aquell moment, professora montessoriana de primera fornada de la Dra. Montessori.

Arribats al llunyà Puerto Colòmbia, calia fer via tot seguit cap a Bogotà per iniciar el curs de 1915. La capital d'aquella República es troba en un altiplà, a 2640 m d'alçària, damunt de la carenada oriental dels Andes, a la distància d'un miler de quilòmetres del mar Carib. El viatge avui, sense entrebanc, els «jets» el fan en una hora escassa; llavors, arribar-hi, per a un estranger era tota una deliciosa aventura.

En el moll primitiu calia prendre un carrilet, tan petit com el de Palamós, que tothora treia foc pels queixals i que, en una hora llarga, feia els 25 qm per arribar a Barranquilla, el port de riu en el qual s'iniciava la navegació pel Magdalena, la sola via, en aquell temps per endinsar-se en el país. D'ací sortia un sol vaixell de passatgers a la setmana. Si al riu no arribava una sequera —«un verano»— malgrat les aturades per a descarregar i prendre càrrega, amb vuit o deu dies s'arribava al final de la navegació pel «Bajo Magdalena», a La Dorada. Quan la dissort et proporcionava un «verano», sabies el dia que sorties, però era un interrogant la data de l'arribada.

Cal imaginar-se el goig del nostre «peoner» contemplant aquell paisatge d'arbres gegantins, dels «leñateos», dels sorrals, de les canoes, dels centenars de caimans per les voreres, de les postes de sol inoblidables... dels mosquits i calors asfixiants.

La Dorada era un llogarret de quatre «ranchos». Un d'ells feia d'hostal on calia deixar escórrer la feixugosa nit. Es matinejava per a prendre un tren, que, travessant unes planes abrusants entre vegetació espessa, prades de vegetació pobra i escasses sembres de productes tropicals, passava les hores per arribar a Beltràn a entrada de fosc, en un altre «rancho» convertit en hostal, en el qual els mosquits feien el seu fet; calia passar-hi una altra nit. El trajecte que s'havia de seguir era tancat per unes serraladetes erosionades de formes fantasioses; joia visual pel nostre futur geògraf, bé valien les suors i les picades dels insectes.

A Beltràn s'iniciava la navegació per l'«Alto Magdalena». El trajecte de tren ha deixat enrera un tram de riu gairebé innavegable per la quantitat de «ràpids» brugents, rescloses i rocam sempre a punt de rompre el casc del vaixell.

Dintre del petit navili, navegant per unes aigües torrentoses, topant a voltes per les parets de les vores quan la navegació és per un congost, o a vegades amb la sorpresa d'una branca, en un dia o dia i mig s'arribava a Girardot, ciutat on fineix la navegació de l'«Alto Magdalena» pels vaixells, i que posa en comunicació les dues fraccions més importants de l'interior del país: el poblament de la «Cordillera Central» i el de l'«Oriental».

En un hotel que, en comparació amb el que ha calgut passar-se es troba

comfortable, En Vila i els seus reposaren un parell de dies. Ací prengueren un altre carril, de via estreta, que fent giragonses, travessa torrenteres, enfilant-se per pendents i creua una vegetació canviant i variada d'espècies desconegudes d'aquell viatger observador.

Amunt i sempre amunt, s'amplia la visió del paisatge i es passa en un llarg dia dels 350 metres sobre el nivell del mar, amb temperatura de promedi 29 graus fins a creuar la collada per entrar a l'altiplà, a Facatativà, collada on el fred hi és permanent, amb uns 13 graus en promedi de temperatura.

Encara, però, a Facatativà cal canviar de tren. Ara són uns vagons més confortables i per una via ampla s'inicia la travessia de «La Sabana», és a dir, l'altiplà. El paisatge en aquest trajecte res té de tròpic; hom diria que es troba en una Cerdanya o a certs indrets de la plana olotina; sembrats de blat, ordi, moresc, patateres i uns closos de pastura, tancats per arbres gegantins de pins i eucaliptes o desmais, entapissats de verdor per on hi pasturen herba fresca a l'atzar unes vaques.

Entrada la nit, que en aquestes latituds és sempre pels volts de les sis de la tarda, els nostres viatgers arribaven a aquella llunyana Bogotà, on el mestre Vila anava a dirigir el Gimnasio Moderno, terra de promissió pels de l'«Horaciana».

* * *

En encetar el 1915 qui això escriu, feia cinc mesos que es trobava a Colòmbia i en feia dos que una ventada l'havia dut a Medellín, corrent una de les tantes aventures que es viuen quan 21 anys formiguegen dintre l'ànima i s'és de la forja d'un mestre Bardina. Un intercanvi de lletres amb els fundadors del «Gimnasio Moderno» féu que a finals de març de 1915 fós un més entre els col·laboradors a l'obra d'En Pau Vila; el nostre pedagog en missió de «peoner de l'«Escola Nova» a Amèrica, comptava amb dos catalans: una montessoriana i un decrolynià també de primera fornada.

De la feina que va complir el «Gimnasio» sota la direcció de Pau Vila es podria escriure tot un llibre de moltes pàgines, tant pel que fa a la revolució pedagògica dintre de l'escola, com per la sacsejada cultural que va representar en aquella ciutat on encara pesava tot l'ambient colonial. Ens reduirem a fer-ne unes pinzellades que ens donin una visió d'aquella tasca.

La força d'un ideal, el sentit pràctic, l'abnegació dels fundadors, l'entrega dels professors, la confiança plena dels pares i la capacitat de treball del Mestre Vila, varen lograr gairebé el miracle que, en quatre cursos, es portés a terme un programa envejable. Cal també fer constar que tingué una independència econòmica i no sofrí pressió de cap mena.

Dintre d'aquell local, que en aquell temps no era pas fet per allotjar-hi una escola, però que sí era allunyat de la ciutat i al peu d'unes muntanyes, s'hi varen aplicar mètodes d'ensenyament que llavors, i encara avui, eren flors d'hivernacle: classes limitades a 16 alumnes, pavellons al jardí pels cursos de petits montessorians, els plans Decroly adaptats a aquell ambient físic i humà, vida a l'aire lliure, mobiliari còmode, relacions amicals entre mestres i alumnes i per damunt de tot el prescindir de l'encartronament dels programes oficials i el fer que els coneixements i els hàbits que es procuraven crear fugissin d'aquella fredor científica o utilitària que tan sovint maten el treball mental.

Premis i càstigs foren suprimit i la qualificació mensual tenia solament el valor de mesura. Els textos memorístics varen ésser bandejats i foren una biblioteca de consulta i uns quaderns d'apunts i de treballs el «llibre» de l'alumne. En allò que fos possible els coneixements s'adquirien mitjançant l'observació directa i per diàleg en l'execució de treballs. La gimnàstica, els treballs manuals, el dibuix i el cant hi foren posats com a elements de formació tan importants com el que en diuen «assignatures». I per entrar al coneixement del medi que ens envoltava, sovintejaren visites a obradors, fàbriques, mercats, cultius, museus i excursions als vilarets situats a distints climes.

Amb l'excursionisme, a part de crer-ne l'hàbit, procuràrem despertar l'amor per la naturalesa, els estudis geogràfics i el desvetllament d'un ver patriotisme. A més d'això, el goig de viure unes jornades d'espantisme, de vida forta, de sobrepassar la resistència física, menjar el que es troba o el que es carrega, dormir a terra embolicats amb la manta que cal tragar. D'excursions se'n feren fins d'una durada de 20 dies: aventures heroïques per camins costeruts, de roca o de fang, boscos verges o per alçàries fredoliques sota zero i per regions calentes de 30 i 40 graus sota un sol abrusador. Fem constar que en aquell temps les carreteres escassejaven i els camins eren els colonials, per a animals de bast, que no existien mapes ni guies per a poder fer d'antuvi un horari. Malgrat totes aquestes dificultats, el Gimnasio feia una excursió reglamentària cada mes i un grup excursionista que vàrem organitzar amb els deixebles de 10 a 14 anys, feia excursions setmanalment i aprofitant ponts i vacances, en férem d'uns quants dies.

* * *

Per a donar fi a aquestes recordances de Pau Vila com a director del «Gimnasio Moderno» de Bogotà ara fa 55 anys, volem evocar-li de manera cinematogràfica quatre gestes viscudes en aquella llunyania de temps i d'espai; hores inoblidables per ell i per nosaltres, de formació, de mestres i d'aventures.

El primer contacte amb la selva verge, el vàrem tenir al cap de pocs mesos d'arribar al país, cavallers sobre famoses mules d'aquelles que a Colòmbia en deien «de obispo», triscant quatre dies a la recerca de la grandiosa i emocionant «Ventana de Tisquisique» o «Cueva de la Peña».

Una altra de les nostres excursions a cavall fou aquella que vàrem realitzar amb una vintena de xicots a «Los Llanos». Enfilant-nos fins al «Boquerón de Chipaque» (3200 m i baixant fins als 500 m, al peu de la serralada i a l'entrada de la plana, a la població de Villavicencio. En recórrer la immensa plana vàrem saber «per primera i dolça volta», el goig de conèixer els «morichales» d'aigües cristal·lines rodejades de bella vegetació en mig d'aquells mars de «pajonales». Visitàrem uns cafetars i uns cacauerars amb llurs casalots en mig d'una «sabana». L'ànima de geògraf que dormia dintre de «Don Pablo» va enriquir-se amb nous coneixements d'un món ben oposat al nostre.

I com una de les moltes gestes de caminants de preu, em plau fer-li memòria de la davallada de Facatativà a Honda en un dia i mig pel camí colonial. Jornada que els traginers feien en tres o quatre dies.

Motxilla a l'espatlla vàrem creuar tota mena de conreus que van des dels de terra freda fins als més tropicals, ja que Honda es troba solament a 240 m sobre el nivell del mar; ciutat bella, de regust colonial, situada entre el Magda-

lena i el desguàs del Gualí. Allà ens despedíem, ell per passar les vacances fent coneixença de les terrasses de Mariquita; jo anava a passar el Nadal per primera vegada a la Costa amb els companys de l'Escola de Mestres, i a sentir la flaire del mar.

* * *

I ja per acabar —veig el seu somriure— vull recordar-li especialment aquelles converses fecundes amb els professors per allisonar-los en les tresqueres de la Pedagogia Nova, que acabaven gairebé sempre amb l'exigència de les preparacions per escrit que calia presentar-li de les lliçons que donaries el dia següent; quan no, era per *entretenir-nos*, hores i hores en retallar, ordenar i classificar, milers de gravats que havien de servir per objectivar els temes de les nostres classes amb imatges.

Bogotà, maig 1971.